

ІНОЗЕМНІ ВІЙСЬКОВІ БАЗИ НА ТЕРИТОРІЇ СУВЕРЕННИХ ДЕРЖАВ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ

БАРИНОВ Артем - аспірант Науково-дослідного інституту права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної академії управління персоналом

ORCID ID: 0009-0000-9311-3108

УДК 341.123:355.49

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2026.1.56>

У статті здійснено комплексний аналіз правової природи, історичної еволюції та сучасних особливостей розміщення іноземних військових баз на території суверенних держав. Досліджено генезу формування інституту іноземної військової присутності – від колоніального інструменту впливу до одного з ключових елементів сучасної системи міжнародної безпеки. Особливу увагу приділено класифікації військових баз за функціональними ознаками, а також визначенню їх ролі у забезпеченні регіональної стабільності та реалізації геостратегічних інтересів держав.

Проаналізовано сучасні тенденції розміщення іноземних військових об'єктів, зокрема діяльність провідних держав – Сполучених Штатів Америки, російської федерації та Китайської Народної Республіки – у контексті трансформації глобального безпекового середовища. Розкрито вплив військової присутності на баланс сил у міжнародних відносинах, а також на формування нових центрів геополітичного суперництва.

Особливу увагу приділено правовим аспектам функціонування іноземних військових баз, зокрема проблемам забезпечення державного суверенітету, дотримання принципу невтручання у внутрішні справи та територіальної цілісності держав. Обґрунтовано, що розміщення таких об'єктів нерідко супроводжується виникненням асиметричних відносин між державами, що може призводити до політичної, економічної та безпекової залежності держави-реципієнта.

У статті також враховано вплив сучасних міжнародних процесів, зокрема повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, яка актуалізує питання ефективності існуючих механізмів міжнародної безпеки та ролі військової присутності у системі стримування. Зроблено висновок про необхідність удосконалення міжнародно-правового регулювання розміщення іноземних військових баз з метою забезпечення балансу між інтересами безпеки та принципами державного суверенітету.

Ключові слова: іноземні військові бази; державний суверенітет; міжнародне право; міжнародна безпека; геополітика; військова присутність; міжнародні відносини; військово-політичні союзи.

Постановка проблеми

Актуальність дослідження проблематики розміщення іноземних військових баз на території суверенних держав зумовлена глибокими трансформаціями сучасної системи міжнародних відносин, що характеризуються зростанням геополітичної конкуренції, ерозією усталених механізмів колективної безпеки та посиленням ролі військової сили як інструменту реалізації зовнішньополітичних інтересів держав. У цих умовах іноземні військові бази постають не лише як елемент безпекової інфраструктури, але й як важливий інструмент геостратегічного впливу, здатний істотно змінювати баланс сил на регіональному та глобальному рівнях.

Особливої значущості ця проблематика набуває у контексті повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, яка стала одним із найбільш серйозних викликів міжнародному правопорядку після завершення холодної війни. Події, що відбуваються в Україні, засвідчили кризу існуючих механізмів забезпечення міжнародної безпеки, а також продемонстрували обмеженість ефективності міжнародно-правових гарантій у запобіганні агресії. У цьому контексті питання військової присутності, включаючи розміщення іноземних військових баз, набуває нового змісту, оскільки воно пов'язане не лише із забезпеченням обороноздатності держав, але й із формуванням системи стримування потенційних агресорів.

Водночас сучасні тенденції свідчать про активізацію процесів розширення військової присутності провідних держав у стратегічно важливих регіонах, зокрема в Східній Європі, Азійсько-Тихоокеанському регіоні та на Близькому Сході. Це супроводжується як посиленням військово-політичних союзів, так і зростанням напруженості між державами, що прагнуть утвердити або зберегти свій вплив. У такій ситуації іноземні військові бази виступають не лише засобом гарантування безпеки, але й потенційним фактором ескалації конфліктів та поглиблення міжнародної нестабільності.

Не менш важливим є і правовий аспект досліджуваної проблематики. Розміщення іноземних військових об'єктів безпосередньо пов'язане з питаннями реалізації державного суверенітету, дотримання принципу невтручання у внутрішні справи, а також забезпечення територіальної цілісності держав. У багатьох випадках такі бази функціонують на підставі двосторонніх або багатосторонніх міжнародних договорів, однак на практиці виникають ситуації, коли їх використання виходить за межі задекларованих цілей або супроводжується політичним тиском на державу-реципієнта. Це зумовлює необхідність критичного переосмислення існуючих міжнародно-правових механізмів регулювання відповідних відносин.

Крім того, актуальність теми посилюється наявністю асиметричних відносин

між державами, що розміщують військові бази, та державами, на території яких вони функціонують. Така асиметрія нерідко призводить до формування політичної, економічної та безпекової залежності, що може обмежувати реальну спроможність держави-реципієнта здійснювати самостійну внутрішню та зовнішню політику. У цьому контексті особливої уваги потребує пошук балансу між отриманням безпекових гарантій і збереженням повноцінного суверенітету.

Таким чином, актуальність дослідження визначається необхідністю комплексного аналізу ролі іноземних військових баз у сучасній системі міжнародних відносин, оцінки їх впливу на безпеку та суверенітет держав, а також вироблення науково обґрунтованих підходів до вдосконалення міжнародно-правового регулювання у цій сфері в умовах нових глобальних викликів, зокрема збройних конфліктів та трансформації світового порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематика розміщення іноземних військових баз є предметом активного дослідження як у міжнародному праві, так і в теорії міжнародних відносин. У сучасній науковій літературі значна увага приділяється правовому статусу таких баз, їх впливу на державний суверенітет та ролі у формуванні глобальної безпекової архітектури. Так, дослідники наголошують, що розміщення військових об'єктів зазвичай ґрунтується на міжнародних договорах, які визначають обсяг прав та обов'язків сторін, а також юридичні особливості перебування іноземних військових контингентів.

Водночас у наукових працях підкреслюється відсутність єдиного універсального міжнародно-правового режиму, який би комплексно регулював статус іноземних військових баз, що зумовлює виникнення правової невизначеності та міждержавних спорів. Крім того, у політичних і правових дослідженнях значна увага приділяється геополітичному виміру функціонування іноземних військових баз. Вони розглядаються як інструмент проєкції сили, що забезпечує доступ до стратегічно важливих регіонів і

дозволяє державам впливати на міжнародні процеси. Разом із тим, низка авторів акцентує на суперечливості цього явища, підкреслюючи, що поряд із безпековими перевагами іноземні бази можуть спричинити політичну залежність, посилювати асиметрію між державами та підірвати реалізацію принципу суверенної рівності.

Отже, сучасні наукові дослідження свідчать про відсутність єдиного підходу до оцінки ролі іноземних військових баз: вони одночасно розглядаються як необхідний елемент системи міжнародної безпеки та як потенційний фактор обмеження суверенітету держав, що зумовлює потребу у подальшому комплексному дослідженні цієї проблематики.

Отже, метою цієї статті є комплексне дослідження правової природи, історичної еволюції та сучасних особливостей розміщення іноземних військових баз на території суверенних держав, а також оцінка їх впливу на реалізацію державного суверенітету, регіональну та міжнародну безпеку. Особлива увага приділяється аналізу геополітичних чинників, що зумовлюють розширення військової присутності провідних держав, а також виявленню правових і політичних ризиків, пов'язаних із функціонуванням таких об'єктів.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, застосування яких дозволило комплексно проаналізувати правову природу та особливості функціонування іноземних військових баз у сучасній системі міжнародних відносин. Діалектичний метод використано для виявлення закономірностей розвитку інституту іноземної військової присутності, його еволюції від колоніального інструменту впливу до складового елементу міжнародної безпекової архітектури. Історико-правовий метод дав змогу простежити генезу формування іноземних військових баз та трансформацію їх функціонального призначення у різні історичні періоди. Формально-юридичний метод застосовано для аналізу міжнародно-правових норм і принципів, що регулюють розміщення військових баз на терито-

рії суверенних держав, зокрема принципів суверенної рівності держав, невтручання у внутрішні справи та територіальної цілісності. Порівняльно-правовий метод дозволив зіставити практику різних держав щодо розміщення іноземних військових об'єктів, виявити спільні та відмінні риси відповідних підходів. Крім того, системно-структурний метод було використано для дослідження місця іноземних військових баз у системі міжнародної безпеки, а також їх взаємозв'язку з політичними, економічними та геостратегічними чинниками. Геополітичний підхід сприяв аналізу впливу таких баз на регіональні баланси сил і формування сучасних міжнародних відносин. Застосування зазначених методів у їх взаємозв'язку забезпечило цілісність дослідження та дозволило сформулювати обґрунтовані висновки щодо ролі іноземних військових баз у сучасному міжнародному праві.

Виклад основного матеріалу

Розміщення іноземних військових баз на території суверенних держав становить складну багатовимірну проблему, що охоплює питання національної безпеки, міжнародної дипломатії, державного суверенітету, а також ширших процесів глобальної геополітики. Такі об'єкти нерідко є наслідком історичних трансформацій, зокрема колоніального та імперського минулого, або ж результатом сучасних міжнародних домовленостей, міждержавних договорів і військово-політичних союзів. Попри те, що їх прихильники вказують на здатність таких баз забезпечувати стабільність і безпеку, особливо в регіонах підвищеної напруженості, їх функціонування водночас породжує серйозні застереження щодо звуження обсягу суверенних прав і реальної автономії держави-реципієнта.

Іноземна військова присутність може поглиблювати асиметрію сил між державами, внаслідок чого приймаюча країна опиняється під значним впливом політичних і стратегічних інтересів більш потужного партнера. Подібна залежність здатна спричинити комплексні наслідки політичного, економічного та соціального характеру, включаючи ризики втручання у внутрішні справи, неек-

вівалентне використання ресурсів і зростання напруженості серед місцевого населення. Крім того, функціонування іноземних військових баз має ширший геополітичний вимір, оскільки впливає на баланс сил у регіоні, формування дипломатичних відносин і навіть перебіг міжнародних конфліктів.

Розуміння історичних витоків і еволюції інституту іноземних військових баз є необхідною передумовою для комплексного аналізу їх сучасного правового та політичного значення. Генеза цього явища дозволяє простежити трансформацію функціонального призначення таких об'єктів – від інструментів колоніального контролю до складових елементів міжнародної безпекової архітектури. Саме в історичному контексті можна виявити закономірності формування правових підходів до їх розміщення, а також оцінити їхній вплив на суверенітет держав і баланс сил у міжнародних відносинах. У зв'язку з цим доцільним є звернення до ключових етапів становлення та розвитку іноземної військової присутності у світовій практиці.

Так, поява іноземних військових баз бере свій початок у період імперіалізму та колоніальної експансії, коли європейські держави прагнули закріпити свій вплив у глобальному вимірі шляхом створення стратегічних опорних пунктів у ключових географічних зонах. Характерним прикладом такого підходу був контроль над Суецьким каналом як критично важливою артерією міжнародної торгівлі та військово-логістичного забезпечення. На початковому етапі ці об'єкти виконували не лише функцію утвердження політичного домінування над колоніями, а й слугували інструментом захисту економічних і військових інтересів метрополій у віддалених регіонах, забезпечуючи можливість оперативного військового втручання та доступу до ресурсів [6, с. 11].

Подальший розвиток мережі іноземних військових баз відбувся в умовах Першої та Другої світових воєн, коли масштабні збройні конфлікти обумовили потребу у розгалуженій інфраструктурі військової присутності. Такі держави, як Велика Британія, Сполучені Штати Америки, Німеччина та Японія, створили численні бази на різних

континентах з метою підтримки воєнних операцій, охорони ліній постачання та закріплення стратегічних позицій. У цей період мережа військових баз стала невід'ємним елементом ведення війни та важливим інструментом проєкції сили на глобальному рівні.

У добу холодної війни зазначена тенденція набула особливої інтенсивності. Іноземні військові бази відігравали ключову роль у геополітичному протистоянні між Сполученими Штатами та Радянським Союзом. Завдяки таким військово-політичним блокам, як НАТО та Організація Варшавського договору, обидві наддержави суттєво розширили свою військову присутність, розміщуючи бази в Європі, Азії та інших стратегічно важливих регіонах. Вони розглядалися як необхідний елемент політики стримування, а також як матеріальне втілення ідеологічного протистояння між двома системами – капіталістичною та соціалістичною.

Після завершення холодної війни відбулося певне скорочення та ліквідація частини таких об'єктів, однак значна кількість іноземних військових баз продовжує функціонувати, особливо у регіонах підвищеної стратегічної ваги, зокрема на Близькому Сході, в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та Східній Європі. У сучасних умовах вони виконують низку важливих завдань, серед яких забезпечення швидкого реагування на кризові ситуації, підтримання регіональної безпеки та збереження впливу у нестабільному геополітичному середовищі [2, с. 216].

У сучасних умовах іноземні військові бази зазвичай класифікуються на кілька основних типів залежно від їх функціонального призначення, тривалості розміщення та характеру військової діяльності. Передусім ідеться про постійні (стаціонарні) бази, які характеризуються розвиненою інфраструктурою, значною кількістю військового персоналу та довгостроковим характером функціонування. Такі об'єкти створюють стабільну матеріально-технічну основу для тривалого здійснення військових операцій, забезпечення логістики, командування та контролю, а також реалізації стратегічних інтересів держави, яка їх утримує.

Іншу категорію становлять так звані передові оперативні бази (Forward Operating Bases, FOB), що мають тимчасовий і мобільний характер. Вони призначені для швидкого розгортання військових підрозділів у зоні активних бойових дій або підвищеної напруженості, забезпечуючи оперативну гнучкість і тактичну перевагу. Подібні об'єкти активно використовувалися, зокрема, під час військових кампаній Сполучених Штатів в Іраку та Афганістані, де вони виконували функцію підтримки бойових операцій, координації дій та забезпечення безпеки військових контингентів у польових умовах.

Окрему групу становлять військово-морські та авіаційні бази, які, як правило, розміщуються поблизу стратегічно важливих або спірних регіонів. Їхнє розташування зумовлене необхідністю контролю над ключовими морськими шляхами, повітряним простором та зонами підвищеного геополітичного значення. Такі бази забезпечують можливість проєкції військової сили на значні відстані, сприяють оперативному реагуванню на потенційні загрози та відіграють важливу роль у підтриманні військово-політичного впливу держави у відповідних регіонах.

Водночас збереження та функціонування іноземних військових баз у сучасному світі породжує низку складних і дискусійних питань, насамперед у площині державного суверенітету, регіональної стабільності та нерівномірного розподілу впливу у міжнародних відносинах. Держави, на території яких розміщуються такі об'єкти, змушені шукати складний баланс між отриманням гарантій безпеки та потенційними ризиками обмеження власної політичної та правової автономії. Зокрема, йдеться про можливість посилення зовнішнього впливу на внутрішньодержавні процеси, трансформацію національної безпекової політики під впливом іноземного партнера, а також про соціально-економічні наслідки для місцевого населення. У цьому контексті питання доцільності та правомірності розміщення іноземних військових баз продовжує залишатися предметом активних наукових дискусій і міжнародно-правового аналізу.

У сучасному міжнародному праві відсутній єдиний універсальний нормативно-правовий режим, який би комплексно регулював порядок створення, функціонування та припинення діяльності іноземних військових баз на території суверенних держав. Регламентація відповідних відносин здійснюється переважно на основі двосторонніх або багатосторонніх міжнародних договорів, зокрема угод про статус сил (Status of Forces Agreements, SOFA), договорів про оборонне співробітництво, а також спеціальних міжурядових домовленостей, що визначають правовий статус військового персоналу, юрисдикційні питання, умови використання території та обсяг прав і обов'язків сторін. Така фрагментарність договірної регулювання зумовлює значну варіативність правових режимів іноземної військової присутності, що у свою чергу може призводити до виникнення правової невизначеності та міждержавних спорів. Водночас загальні принципи міжнародного права, зокрема суверенна рівність держав, територіальна цілісність і невтручання у внутрішні справи, виступають базовими орієнтирами, однак вони не формують детального та уніфікованого механізму регулювання діяльності іноземних військових баз.

З огляду на типологічну різноманітність та функціональне призначення іноземних військових баз, особливої актуальності набуває аналіз їх сучасного розміщення та ролі у трансформації міжнародної безпекової архітектури. Поточні тенденції свідчать не лише про збереження цього інституту, але й про його адаптацію до нових геополітичних викликів, що виникли після завершення холодної війни. Саме сучасний етап розвитку дозволяє оцінити реальний масштаб військової присутності провідних держав, її регіональну специфіку та вплив на міжнародні відносини.

Так, Сполучені Штати Америки залишаються державою з найбільш розгалуженою мережею іноземних військових баз, яка налічує понад 750 об'єктів у більш ніж 80 країнах світу, а чисельність військового контингенту за кордоном становить приблизно 175 тисяч осіб, розміщених у 159 державах. У постбіполярний період після завершення

холодної війни відбулися суттєві зміни у географії цієї присутності: частина баз у Західній Європі була скорочена або ліквідована, натомість активізувалося розгортання військової інфраструктури у регіонах Близького Сходу, Азії та Східної Європи, що відповідає новим стратегічним пріоритетам США [8, с. 44].

У європейському контексті Німеччина залишається одним із ключових центрів американської військової присутності, де зосереджено важливі логістичні та оперативні об'єкти. Водночас Польща та держави Балтії демонструють зростання кількості баз і військової активності США, що значною мірою зумовлено їх участю в системі колективної безпеки в рамках НАТО та загальним посиленням східного флангу Альянсу.

В Азійсько-Тихоокеанському регіоні Японія посідає провідне місце за масштабами іноземної військової присутності США. Разом із тим тривале розміщення американських військових контингентів супроводжується внутрішніми суспільними дискусіями та протестними настроями, що виникають у зв'язку з випадками кримінальних правопорушень за участю військовослужбовців, екологічними проблемами та сприйняттям такої присутності як обмеження державного суверенітету.

У регіоні Близького Сходу важливими осередками американської військової активності є зокрема Катар і Бахрейн, де розміщено значні військові контингенти, що забезпечують проведення операцій у Сирії, Іраку, Афганістані, а також контроль за стратегічно важливими морськими шляхами, включаючи акваторію Червоного моря. Водночас така концентрація військової сили нерідко сприймається іншими державами регіону як потенційна загроза, що підсилює напруженість і недовіру у міждержавних відносинах.

Окремої уваги потребує військова база Гуантанамо на території Куби, яка набула широкого міжнародного резонансу після подій 11 вересня 2001 року. Її використання для утримання осіб, підозрюваних у терористичній діяльності, супроводжувалося численними звинуваченнями у порушенні міжнародних стандартів прав людини. Зо-

крема йшлося про застосування жорстких методів допиту, таких як імітація утоплення (waterboarding), тривале позбавлення сну та використання фізично виснажливих поз, що викликало гостру критику з боку міжнародної спільноти та правозахисних організацій [7, с. 9].

Розгортання військової інфраструктури Організації Північноатлантичного договору (НАТО), а також посилення військової присутності Альянсу поблизу кордонів російської федерації Москва розглядає як недружні та потенційно загрозові дії, що, на її думку, підривають сформовану після завершення холодної війни систему європейської безпеки. Подібне сприйняття стало одним із ключових чинників загострення геополітичної напруженості у Східній Європі та призвело до нарощування власного військового потенціалу, демонстрації сили та активізації зовнішньополітичної діяльності у суміжних регіонах.

Реакцією росії стало посилення військової присутності на західному стратегічному напрямку, проведення масштабних військових навчань, а також здійснення дій, які міжнародна спільнота кваліфікує як порушення норм міжнародного права. До таких дій належить анексія Кримського півострова у 2014 році, а також початок війни на сході України. Ці події істотно трансформували безпекове середовище в Європі та стали предметом численних міжнародно-правових і політичних дискусій [1, с. 1255].

Водночас росія сама підтримує широку мережу іноземних військових баз, значна частина яких розташована на території колишніх радянських республік. Найбільший за чисельністю контингент зосереджений у Таджикистані, де російська військова присутність обґрунтовується необхідністю забезпечення регіональної стабільності та протидії потенційним загрозам з боку нестабільних регіонів Центральної Азії. Крім того, російська федерація має військові об'єкти в Сирії, де її збройні сили брали безпосередню участь у збройному конфлікті, підтримуючи уряд Башара Асада, що значно вплинуло на перебіг громадянської війни та баланс сил у регіоні.

Окремим предметом політичних дискусій є російська військова присутність у Вірменії. З одного боку вона розглядається як фактор гарантування безпеки цієї держави в умовах складного регіонального середовища, з іншого – викликає критику у зв'язку з питаннями обмеження суверенітету та залежності від зовнішнього військово-політичного актора. Така амбівалентність оцінок свідчить про складність правової та політичної природи іноземних військових баз, які одночасно можуть виступати як інструментом забезпечення безпеки, так і джерелом потенційних конфліктів [4, с. 1662].

На відміну від багатьох інших держав, що розміщують свої військові об'єкти за кордоном виключно на підставі двосторонніх угод або багатосторонніх союзів, російська практика часто поєднує правові механізми з елементами політичного та військового впливу, що додатково ускладнює оцінку легітимності та правомірності такої присутності у світлі сучасного міжнародного права [5, с. 25].

Водночас Китайська Народна Республіка в останні десятиліття демонструє поступове, але цілеспрямоване розширення мережі своєї військової присутності за кордоном, що зумовлено прагненням посилити власний геополітичний вплив і закріпити статус глобального актора. Хоча кількість китайських іноземних військових об'єктів поки що є обмеженою порівняно з іншими провідними державами, динаміка їх зростання свідчить про стратегічну орієнтацію на формування довгострокової інфраструктури військово-політичної присутності у ключових регіонах світу.

Найбільш відомою та значущою закордонною військовою базою Китаю є об'єкт у Джибуті, розташований у Східній Африці. Його геостратегічне значення зумовлене близькістю до важливих міжнародних морських шляхів, зокрема тих, що забезпечують інтенсивність світової торгівлі. Наявність цієї бази надає Китаю можливість не лише забезпечувати участь у миротворчих операціях та антипіратських місіях, але й здійснювати контроль та моніторинг ключових транспортних коридорів, що має важливе значення для економічної та енергетичної

безпеки держави. Загалом основні напрями розширення китайської військової присутності зосереджені в регіонах Близького Сходу та Африки, які розглядаються як стратегічно важливі з точки зору доступу до ресурсів і транспортних маршрутів [3, с. 39].

Водночас розгалужена мережа військових баз Сполучених Штатів Америки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні сприймається Китаєм як спроба стримування його зростаючого впливу. У відповідь на це Пекін активізує власну політику розширення військової присутності за кордоном, що призводить до формування нових центрів напруженості. Так, зростання китайської активності в акваторії Індійського океану викликало занепокоєння з боку Індії, яка, реагуючи на потенційні ризики посилення китайського впливу, розпочала зміцнення власних військово-морських спроможностей у цьому регіоні. Така взаємодія свідчить про поступове формування нових регіональних балансів сил та загострення стратегічного суперництва. Разом із тим розміщення іноземних військових баз нерідко створює передумови для виникнення політичної та економічної залежності держави-реципієнта від держави, яка здійснює військову присутність. Це у свою чергу може призводити до фактичного звуження обсягу суверенних повноважень і впливати на здатність держави самостійно визначати напрями своєї внутрішньої та зовнішньої політики. Подібна ситуація особливо характерна для малих або економічно вразливих країн, для яких фінансові вигоди від розміщення іноземних баз інколи переважають над довгостроковими національними інтересами чи суспільним спротивом.

Показовим прикладом є Джибуті, на території якого одночасно функціонують військові бази кількох держав, зокрема США, Китаю та Франції. Така концентрація іноземної військової присутності обумовлює необхідність проведення складної багатовекторної дипломатичної політики, спрямованої на балансування інтересів різних зовнішніх акторів. Водночас це створює додаткові виклики для реалізації повноцінного державного суверенітету та формування незалежної зовнішньої політики, що робить

подібні кейси предметом особливої уваги в сучасному міжнародно-правовому дискурсі.

Висновки

Проблематика розміщення іноземних військових баз на території суверенних держав є складним і багатовимірним явищем, що перебуває на перетині міжнародного права, безпекових стратегій і геополітичних інтересів провідних держав світу. Проведений аналіз засвідчує, що інститут іноземної військової присутності має глибокі історичні корені та зазнав суттєвої трансформації – від інструмента колоніального контролю до одного з ключових елементів сучасної архітектури міжнародної безпеки. У сучасних умовах іноземні військові бази виконують широкий спектр функцій, включаючи забезпечення колективної безпеки, оперативне реагування на кризові ситуації, підтримання стабільності у стратегічно важливих регіонах, а також проєкцію військової сили. Водночас їх функціонування супроводжується низкою суттєвих викликів, зокрема у сфері забезпечення державного суверенітету, недопущення надмірної зовнішньої залежності та дотримання принципу невтручання у внутрішні справи держав. Особливу увагу слід приділити асиметрії у відносинах між державами, що розміщують військові бази, та державами-реципієнтами, яка нерідко призводить до виникнення політичної, економічної та безпекової залежності останніх. Така залежність може негативно впливати на здатність держав реалізовувати власну суверенну політику, а також створювати передумови для внутрішньої нестабільності та соціальної напруженості. Сучасні геополітичні тенденції, зокрема посилення конкуренції між провідними державами, розширення військової присутності у стратегічно важливих регіонах та формування нових балансів сил, свідчать про те, що інститут іноземних військових баз і надалі відіграватиме важливу роль у міжнародних відносинах. Водночас зростає потреба у вдосконаленні міжнародно-правових механізмів регулювання такої діяльності, забезпеченні прозорості відповідних угод, а також гарантуванні дотримання прав держав і населення територій, на яких розміщуються такі об'єкти.

Література

1. Allison, R. (2014). Russian 'deniable' intervention in Ukraine: How and why Russia broke the rules. *International Affairs*, 90(6), 1255–1297.
2. Davis, S. (2011). The US military base network and contemporary colonialism: Power projection, resistance and the quest for operational unilateralism. *Political Geography*, 30(4), 215–224.
3. Downs, E., Becker, J., & deGategno, P. (2017). China's military support facility in Djibouti: The economic and security dimensions of China's first overseas base. *CNA*, 1–44.
4. German, T. (2012). Russia's military policy and the CIS: The case of Armenia. *Europe-Asia Studies*, 64(9), 1652–1670.
5. Grant, T. D. (2015). *Aggression against Ukraine: Territory, responsibility, and international law*. Palgrave Macmillan. 220.
6. Lachowski, Z. (2007). Foreign military bases in Eurasia (SIPRI Policy Paper No. 18). Stockholm International Peace Research Institute, 1–64.
7. Mason, R. C. (2012). Status of Forces Agreement (SOFA): What is it, and how has it been utilized? (CRS Report RL34531). Congressional Research Service, 1–22.
8. Vine, D. (2020). *The United States of war: A global history of America's endless conflicts, from Columbus to the Islamic State*. University of California Press, 464.

Artem Barinov

PhD student of the Educational and Research Institute of Law named after Prince Vladimir the Great Interregional Academy of Personnel Management

ORCID ID: 0009-0000-9311-3108

barinov.artem@gmail.com

FOREIGN MILITARY BASES ON THE TERRITORY OF SOVEREIGN STATES: INTERNATIONAL LEGAL AND GEOPOLITICAL ASPECTS

The article provides a comprehensive analysis of the legal nature, historical evolution, and contemporary features of the deployment of foreign military bases on the territory of sovereign states. It examines the

genesis of foreign military presence, tracing its transformation from a colonial instrument of influence to one of the key elements of the modern international security system. Particular attention is given to the classification of military bases based on their functional characteristics, as well as to determining their role in ensuring regional stability and advancing the geostrategic interests of states.

The study analyzes current trends in the deployment of foreign military facilities, with a focus on the activities of leading powers – the United States of America, the Russian Federation, and the People’s Republic of China – in the context of the transformation of the global security environment. It reveals the impact of military presence on the balance of power in international relations, as well as on the emergence of new centers of geopolitical competition.

Special attention is paid to the legal aspects of the functioning of foreign military bases, in particular issues related to the protection of state sovereignty, adherence to the principle

of non-intervention in internal affairs, and the preservation of territorial integrity. It is substantiated that the deployment of such facilities is often accompanied by asymmetric relations between states, which may lead to political, economic, and security dependence of the host state.

The article also considers the impact of contemporary international developments, particularly the full-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, which highlights the limitations of existing international security mechanisms and underscores the role of military presence in deterrence strategies. It concludes that there is a need to improve international legal regulation governing the deployment of foreign military bases in order to ensure a balance between security interests and the principles of state sovereignty.

Keywords: foreign military bases; state sovereignty; international law; international security; geopolitics; military presence; international relations; military-political alliances.